

Særtrykk av Norsk Geografisk Tidsskrift, Bind III, Hefte 1, 1930

B. LYNGE
MOSKUSOKSEN
I ØST-GRØNLAND

A. W. BRØGGERS BOKTRYKKERI A/S - OSLO

MOSKUSOKSEN I ØST-GRØNLAND

Av B. LYNGE

SÆRTRYKK AV
NORSK GEOGRAFISK TIDSSKRIFT
B. III, H. I

Øst-Grønland er kjent for sin vildtrikdom fremfor alle andre områder i Arktis. Der er den økonomisk viktige rev, hvitrev og blårev. Dens mengde veksler fra år til år, antagelig etter føden, etter gode lemen-år følger gjerne gode rev-år. Der er rype og hare, på sine steder i betydelig mengde. De har ennå ikke rukket å få den rette forståelse av mennesket, den farligste av alle fiender, og er derfor lite sky. Ute i isen traver bjørnen om, den gjør også lange turer innover land, især i bærtiden. Den hvite polarulven var kanskje tallrikere for nogen tid siden, da der var store flokker av rein. Nu er reinen helt forsvunnet. Man mener at den er utryddet av ulven, og ulven har fått løn som forskylt, den har ikke lenger så lett for å få noget å spise.

Men det merkeligste av alle dyrene i Øst-Grønland er allikevel moskusoksen, *Ovibos moschatus*, som zoologene kaller den. Navnet *Ovibos* hentyder på dens utseende, *Ovis* er det zoologiske navn på sauen og *Bos* på oksen. Moskusoksen ligner på dem begge og i fjeset ikke lite på en gammel gjeitebukk. Men zoologene er helt på det rene med, at moskusoksen er en distinkt, meget gammel type, vel skilt fra alle andre slekter av drøvtyggenes store familie.

Som ung minner den mest om en tettbygget, langragget kalv. Hornene er små, opprettstående. Siden tiltar skulderpartiet sterkt i utvikling, mens bakkroppen blir noget tilbake. Halsen er kort og tykk. Der vokser frem mektige horn, de danner en solid front over pannen, bøier så nedover inn til kinnene og derpå utover og opover i en skarp spiss. Hornene er moskusoksens våben, både under kamp innbyrdes og når flokken skal vernes mot fiender.

På de voksne dyr vokser ragget ut til en lengde av 50—60 cm. Den henger som en man ned fra halsen og under buken og kan

bli så lang, at den nesten sleper på marken. Nærmest kroppen er der en fin ull, som kan spinnes og veves til tøy. Ullen kan dog neppe få nogen teknisk anvendelse, da det er for vanskelig å skille den fra det verdiløse ragget. Hver vår fældes ullen, ulltafsene henger overalt i ragget og kan nesten blinne dyrene. De går og skubbersig langs store

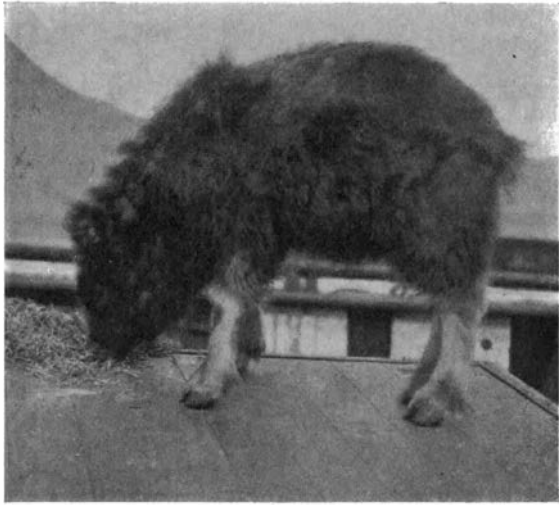

Fig. 1.

sten for å få den av, trær finnes der ikke i disse polare trakter. Rundt isolerte store sten finner man ofte så meget ull, at den kan samles op. Og på grunn av gjødslingen fra dyrene er der gjerne en frodig vegetasjon rundt stenene. Man kan f. eks. finne den grønlandske vakre vintergrønn (*Pyrola grandiflora*) i lange rekker rundt »moskus-steinene«.

En slik pels kommer vel med, for om vinteren går temperaturen ned til ÷ 50 grader.

Farven er gråbrun med lysere til gråhvite ben og lysere snuteparti. Gamle dyr blir lysere, mer grå av farve. En gammel okse vil på nogen avstand minne meget om en mosgrodd sten, når den står stille. Det angis ofte, at øinene er sløve, men denne iagttagelse stammer fra de zoologiske haver. Uttrykket sløv kan umulig brukes om de ville dyr. En beitende flokk siger langsomt bortover marken, nærmest langsommere enn en bøling. Men ellers er dyrene adrette nok. Moskusoksen eller polarfeet, som SVERDRUP sier, går med største letthet over et nesten hvilket som helst terreng. Vi har sett dem løpe opover bratte urer med en fart som intet menneske kunde tenke på å opnå, så tunge og ubekvemme dyrene enn ser ut, mest på grunn av den tunge pelsen.

Fangne kalver venner sig forbausende lett til sine nye omgivelser. De er glad i mat og spiser efter få dagers ophold ombord gjerne av

hånden på den, som steller for dem. Går de løse på dækket, som de ofte gjør, kan de komme like inn i byssen til stueren. De liker kjærtegn og er i det hele fromme og hyggelige dyr, som alle blir glad i. Men de fangne kalvene går for det meste en kummerlig fremtid i møte. De selges til dyrehaver rundt om i verden og der trives de åpenbart ikke. Deres pels er vel en tung byrde, i hvert fall i sydligere land. Det angis, at de skal greie sig bedre i dyrehaver, som ligger lenger mot nord.

De ville voksne dyrene forekom oss til en begynnelse å være fredsommelige dyr, når de bare fikk rusle om i fred og ikke blev forstyrret. Men de erfarne fangstfolkene advaret oss mot å føle oss trygge. På oksers vis er polarfeet av et meget uberegnelig humør. Man skal nødig gå uvebnet i land på Øst-Grønland. En gang ut i august angrep en flokk et av våre landgangspartier helt uventet og uten nogen foranledning. Efter det fikk vi en dyp respekt for dem. Denne spesielle flokk var antagelig irritert av ulver, som også viste sig for oss på samme sted. I brunsttiden er oksene ytterst kamplystne og det ser ut til, at de blir mer og mer aggressive, jo lenger det lir utover sommeren.

Det, som gjør polarfeet så merkverdig fremfor de andre dyrene i Øst-Grønland, er dets historie, utbredelsen i fortid og nutid. Mot slutten av istiden var moskusoksen cirkumpolar. I Europa levet den sammen med de siste Neandertal-mennesker og menneskene av Cro-Magnon-rasen. Av andre dyr fantes bl. a. mammut, hvorav vi også i Norge har funnet levninger, det ullhårede neshorn, reinen, lemenet, rypen, villkatten, hesten og bisonen. Man har funnet levninger av moskusoksen fra Mellem-Europa og like op i Norge. Den må ha vært tallrik i Sibirien og i Nord-Amerika har den levet sydover omtrent til midtveis mellom det nuværende Chicago og den meksikanske golf.

Siden har de klimatiske forhold ændret sig. Isen smeltet bort. Tundraen syd for iskapen blev klædt med skog. Dermed blev livskårene for disse dyrene totalt endret. Nogen døde helt ut, som mammuten og neshornet, andre trakk nordover og greiet sig på en eller annen vis, omenn med sterkt begrenset utbredelse.

Dyr og planter, som før har hatt en stor utbredelse, men som nu bare finnes over små deler av sitt tidligere område, kaller naturforskerne for relikter. Moskusoksen er et typisk reliktdyr.

Allerede i forhistorisk tid døde moskusoksen ut i Europa og i Sibirien. Men den har holdt sig i Amerika. De geografiske forhold i Amerika, med store nord-sydgående sletter, gjorde det lettere for den å følge den smeltende isen nordover og alltid finne kår, som passet for den. Av samme grunn har mange gamle typer, både av planter og

Fig. 2.

dyr, kunnet holde sig i Nord-Amerika, like fra istiden eller fra ennu tidligere jordperioder og ned til vår egen tid, mens de er dødd ut i Europa og Vest-Asien.

I Nord-Amerika holdt moskusoksen sig langs hele ishavskysten til langt ned mot vår egen tid. Fra Alaska forsvant den omkring 1860 på grunn av hensynsløs jakt. Nu må man langt østenfor den store Mackensie-elven for å finne den. I våre dager er dens store gamle område blitt innskrenket til de skogløse tundraer nord for Hudson Bay og de svære arktiske øer vest for Nord-Grønland, den annen Fram-ekspedisjons arbeidsområde. På grunn av jakten er den også i det kanadiske område etterhånden blitt så sjelden, i hvert fall i de lettere tilgjengelige deler, at det har vært nødvendig å treffe skarpe fredningsbestemmelser for å beskytte den.

Heldigvis har moskusoksen formådd å erobre sig et nytt utbredelsesområde, et forhold, som i vår tid turde være nogenlunde enestående for et så stort dyr. Den antas nemlig i en sen tid å ha vandret fra de nevnte arktiske øer over til Nord-Grønland og derfra nedover de folketomme kyster av Øst-Grønland så langt som til Scoresbysund. På Vest-Grønland finnes den ikke. Det synes, som om eskimoenes jakt har vært nok til å stanse dens utbredelse på den kant.

Det er NATHORST, som har fremsatt denne formodning. Moskusoksen blev første gang sett på Øst-Grønland av den tyske Koldewey-ekspedisjon i 1869—70 omtrent på 77 grader n. br. I 1891 fant den danske Ryder-ekspedisjon den så langt syd som på nordsiden av Scoresby sund, noget over 70 gr. og i 1899 fant NATHORST den i det store mellemliggende fjordkompleks, som han utforsket.

De engelske reisende SCORESBY, far og sønn, besøkte i 1822 den veldige fjorden, som blev opkalt efter dem, men de så ingen moskusokser. Heller ikke CLAVERING og SABINE året etter, da de arbeidet lenger nordpå. Disse områder er nu rike moskusokse-strøk, kanskje av de rikeste, ingen reisende kan undgå å møte dem der. NATHORST mener, at de nevnte forskere umulig kunde ha oversett et så stort dyr, om det i noen mengde hadde vært der den gang. I eskimoenes kjøkkenmøddinger nord for Scoresby sund finner man rike levninger av knokler av de dyr, som de har spist, men man har aldri funnet moskusokseknokler i dem.

Herav slutter NATHORST, at moskusoksen må være vandret inn til Øst-Grønland i meget sen tid og at den først i løpet av de siste 100 år har nådd så langt syd som til Scoresby fjorden. Sønnenfor denne fjord er den ikke ennu funnet. Den veldige fjorden selv er en stor hindring, enda værre er det at landet mellom Scoresby sund og Angmagsalik-distriktet over store strekninger er så sterkt breddet helt ut til kysten, at det må være noget nær impassabelt.

NATHORSTS fremstilling virker meget overbevisende og hans hypotese er blitt almindelig antatt. Det eneste, som synes mig å tale mot den, er det forhold, at dyrene ifølge fangstfolkernes opfatning skal være meget stasjonære. En meget kyndig og forstandig fangstmann, V. LANDMARK, som har overvintret på Grønland, skriver om dette: »jeg tror ikke, at dyrene streifer meget omkring. Det ser ut, som om man kan treffe de samme flokker på omtrent de samme steder i flere år.« Det gjelder jo her meget betydelige strekninger, næsten 13 breddegrader fra Grønlands nordspiss og ned til Scoresby sund.

Zoologene angir, at moskusoksen skal være et dyr som formerer sig meget tregt. Det ser allikevel ut som om den på Øst-Grønland ennu finnes i omtrent samme mengde som for 30 år siden, da NATHORST foretok sin berømte ekspedisjon dit.

Han fant moskusoksen utbredt i betydelig mengde over hele sitt forskningsområde. Et godt mål for frekvensen har man i det antal

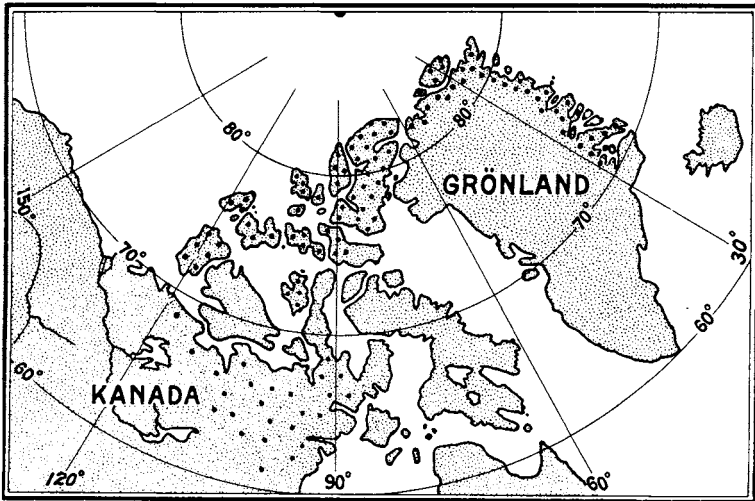

Fig. 3. Moskusoksens nuværende utbredelse.

dyr, som de forskjellige ekspedisjoner har sett. NATHORST, som er kjent som en ytterst nøiaktig og omhyggelig iakttager, meddeler, at han så i alt 230—240 dyr i 1899.

Det er ikke så lett å angi nøiaktig det antall dyr, som tilsammen blev observert på Veslekari-ekspedisjonen. Der var to partier av oss, nemlig et landgangsparti av topografer, som arbeidet på Hold with Hope Forlandet, og resten av ekspedisjonen, som fulgte skibet. De to topografer (LUNCKE og W. SOLHEIM) med assistenter arbeidet i land 15 dager.

I løpet av denne tid så LUNCKES parti 140 dyr og SOLHEIMS parti 50. Topografene mener selv, at de ikke har talt nogen flokk om igjen. Det er godt mulig, at dette er riktig. Så langsomt som dyrene trekker, kan de nok i en så kort tid holde flokkene fra hinannen. På den annen side kan dette ikke med sikkerhet påståes, og det kan også være mulig, at en eller annen flokk er blitt talt av begge partier.

I hvert fall viser tallene at moskusoksen er tallrik på denne halvø, hvilket er særlig gledelig. For på sydsiden av Hold with Hope Forlandet ligger den norske radiostasjon Myggbukta og på nord-siden den sterkt besøkte Loch Fine fjord. Nettop på denne halvø har der følgelig vært adskillig jakt.

Skibet var hele tiden på fart og opholdt sig svært kort tid på hver enkelt stasjon. Det tør derfor med stor sikkerhet påståes, at de enkelte flokker var lette å holde ut fra hinannen fra skibet. Student JAKOB VAAGE, som førte en ytterst nøiaktig dagbok, har sett henimot 140 dyr, dels fra skibet, dels på sine vandringer i land. Han streifet meget om, og det er ikke sannsynlig, at noen annen har sett flere dyr enn han. Derimot har selvfølgelig andre av våre folk sett dyr som er undgått ham, så det nevnte tal er i hvert fall ikke for stort.

Herav følger, at man på Veslekari-ekspedisjonen har sett tilsammen omkring 300 dyr, kanskje flere.

Når man betenker, at NATHORST hadde nesten den tredobbelte tid til sin rådighet og at hans forskningsområde var vesentlig større enn vårt — det omfattet også det moskusokserike Scoresby sundet — så viser disse tall, at antall dyr i disse trakter ikke kan være mindre nu enn for 30 år siden.

Det er almindelig erkjent, at moskusoksen i dag er tallrik på Øst-Grønland, ikke minst av den danske forsker og reisende LAUGE KOCH, som vel er bedre kjent på Øst-Grønland enn nogen annen. Han meddeler, iflg. dr. AD. JENSENS foredrag på Naturforskermøtet i Kjøbenhavn i sommer: »På Liverpool Land og Jameson Land er moskusoksen meget almindelig og optrer i flokker på 20—30 dyr, nyfødte kalver sees ikke sjelden. Også på nordsiden av Scoresby Land forekommer moskusoksen, dog ikke særlig tallrikt. På Trail-øen, Geographical Society-øen og landene innenfor så vi ingen moskusokser, men den er igjen almindelig langs kystene av Franz Josefs fjord og i Dusén fjord. Her så vi i efteråret 1926 den største flokk som blev observert, den talte ca. 100 dyr. I Moskusoksefjorden, på Holmes Foreland, Claving-øen, Kuhn-øen og særlig på Hochstätter Foreland er moskusoksen særdeles almindelig, flere ganger kunde vi fra samme sted se flere flokker, der tilsammen talte op imot 100 dyr, og på Hochstätter Foreland mener vi på en enkelt dagsreise å ha sett op imot 300 moskusokser.«

I så rike moskustrakter som disse kom ikke vi, men ellers kan vi bare bekrefte dr. LAUGE KOCHS beretning. Dusénfjorden og dens fortsettelse i en dal tvers over Ymerøen mot vest var de dyrerikeste trakter, vi så. På Geographical Society-øen og på Trail-øen så heller ikke vi nogen dyr, uaktet ernæringsforholdene der på mange steder måtte være like så gode som noe annet sted. Heller ikke så vi der moskusokse-

ull eller ekskrementer, så der er all grunn til å anta, at den mangler på disse store øer.

Det kunde være fristende å prøve en bestemmelse av de dyr som finnes på et bestemt område, f. eks. på Ymerøya. Men våre undersøkelser er ikke så omfattende, at det vilde være forsvarlig å gjøre det. Det bør dog sies, at man ikke skal være for optimistisk med hensyn til det samlede antall.

Man ser ganske mange dyr på de mest temmelig begrensede områder, hvor en videnskapelig ekspedisjon arbeider. Men dyrenes beitemarker er også meget begrenset. De holder sig langs stranden, hvor de der kan komme frem og finne mat, videre i de brede dalene og på myrene, som på Øst-Grønland mest ligger nokså høit. Der er imidlertid uhyre impedimenter. Svære breområder, milelange strekninger, hvor fjellet går stupbratt ned i sjøen og kolossale høifjellstrekninger, som enten er utilgjengelige eller hvor beitet er så snaut, at det ikke frister dyrene.

Et svakt punkt for moskusoksen må det varierende antall kalver være. I 1899 så NATHORST bare 9 kalver av 230—240 dyr. Med et så ringe tall kalver vil arten være redningsløst fortapt, om det skulde være regelen, selv om dyret var totalfredet. Men heldigvis synes det å være rent eksepsjonelt. 1929 var et godt kalve-år, student VAAGE så 25 kalver av i alt 140 dyr.

NATHORST hadde klart forstått, at reinen var sterkt decimert av ulvene — den er som nevnt nu helt utryddet — og han antok, at ulvene også tok mange moskusoksekalver og at det var eller kunde være grunnen til det ringe antall i 1899. Men jeg tror ikke, at det kan være riktig. Der var i år kalver nok på Ymerøya, like så mange som annetsteds, uaktet vi så ulv nettopp der. Og har man sett den kraft og den dyktighet, som oksene legger for dagen under kamp, så tror jeg nok, de skal vite å verge sitt avkom ganske godt. Læs bare SVERDRUPS skildring i hans bok *Nyt Land*.

Ulven er riktignok en påpasselig og utholdende fiende og det er sikkert nok, at den leilighetsvis tar dyr. At dette er riktig, ser man bl. a. derav, at man har påvist moskusokseull i ulvenes ekskrementer på Grinnell Land. Men når den engelske reisende FEILDEN herav slutter, at moskusoksene er ulvenes vesentligste føde, synes det mig sterkt overdrevent. Det blir vel helst gamle ensomme okser, som kan bli

overveldet av en ulveflokk. Men de har gjort sin tjeneste som familiefedre. Eller det kan være et og annet dyr, som ulvene får sprenget ut av en flokk, hvad der neppe er lett gjort, det ser man av dyrenes naturlige kampmåte i sluttet karré.

Såvidt man vet, angriper ikke isbjørnen moskusoksen. Norske fangstfolk har fortalt mig, at de har sett en isbjørn passere en bøling i største fred. Bjørnen gjorde en ærbødig runde utenom flokken og dyrene snudde ikke engang hodet efter bjørnen.

Moskusoksen rusler om i lavlandet, undertiden også inne i de høiere liggende daler, hvor der er godt om de dvergbusker, gress o. a., som den lever av. Langs stranden kan man se formelige stier efter den, rent som kutråkk i våre seterregioner. På grunn av sin størrelse sees den med letthet fra skibet og en samvittighetsløs jakt-ekspedisjon kan med letthet anrette forferdelige blodbad på den. Det er den største fare.

Dens beste beskyttelse er det veldige belte av drivis langs kysten, som er så vanskelig, ofte umulig å komme gjennom. Tapslisten av skibe er uhyggelig stor i denne isen. De forliste skib har riktignok for det meste vært små og svake eller uhensiktsmessig bygget. Sterke skib med hensiktsmessig bygning og kraftig maskin kommer igjennem, undtagen i særlig vanskelige isår. Slike skib er meget kostbare i drift, noget som meget innskrenker beseilingen. Man kan heldigvis ikke med noen chance for lønnsomhet ruste ut en særlig ekspedisjon til Øst-Grønland for å drive moskusoksejakt. Kjøttet er meget godt, kvaliteten fullt på høide med oksekjøtt, men hverken det saltede kjøttet eller skindet betinger noen sådan pris, at det kan betale en særskilt utrustning.

Værre er det, når ishavsskutene i gode isår går op fra Danmarksstrædet for å fange kalver. Dyrehavene har med rette ansett moskusoksen for et merkelig dyr de gjerne vilde vise frem. De har derfor betalt høie priser for kalvene, til sine tider adskillige tusen kroner for hver. Men kalvefangsten for salg er der nu satt en ganske effektiv stopper for, idet de zoologiske haver har sluttet en overenskomst om ikke å ville kjøpe kalver mer.

Kalvefangsten er særlig ødeleggende, fordi det er umulig å fange nogen kalv uten å skyte ned hver eneste av de voksne dyr i flokken. Det beror da på flere ting, hvor mange voksne man må skyte for hver fangen kalv. Herom har jeg skaffet en del opplysninger fra folk, som har stor erfaring.

Veirvarslingen for Nord-Norge har vært av den godhet å skaffe en del opplysninger. FINN DEVOLD, bestyreren av den norske telegrafstasjon Myggbukta har telegrafert hjem: »De sist observerte moskusflokker har vært sammensatt som følger:

23.9. 1929: 8 dyr, hvorav 3 kalver, 14 dyr, 6 kalver, 12 dyr, 5 kalver, 8 dyr, 3 kalver og en flokk på 6 dyr, hvorav 2 kalver.

30.9. 1929: 10 dyr, hvorav 5 kalver, medregnet fjor- og årskalver«.

Dette viser, at han i løpet av en uke har sett 58 dyr, hvorav 24 kalver. DEVOLD antar dog, at antallet av kalver i år var særlig stort. Han telegraferer videre, at »mange flokker observeres stadig uten nogen kalv, så det er sannsynlig at de kyr som har kalv slutter sig sammen, anført av 1 eller 2 store okser, i tiden mai—oktober. Senere under parringen teller flokkene flere dyr med færre procent kalver. Ifjor og i år var det nødvendig å skyte gjennomsnittlig 2 voksne dyr pr. kalv. Noget mindre, hvis man tar hensyn til bestanden, men mer ved rovfangst.«

Veirvarslingen for Nord-Norge har også skaffet erklæringer fra den kjente ishavsskipper JENS J. ØIEN, som i 12 somre har besøkt Øst-Grønland, bl. a. for fangst av moskusokser, og dessuten fra fangstskipper NILS FOLDVIK, lederen av en norsk overvintringsekspedisjon til Øst-Grønland i 1926—28.

JENS ØIEN beretter, at han i disse 12 år har fanget tilsammen 36 levende moskusoksekalver. Videre »erfaringen har lært mig, at man helst bør vælge små flokker på 5—6 dyr. En sådan flokk består regelmessig av 2 kuer, 1—2 okser og 2 kalver. For å kunne fange de to kalver, må man skyte alle de voksne dyr. Innerst i fjordene treffer man ofte større flokker på 30—40 stykker, hvoriblandt 6—8 kalver, men jeg fraråder bestemt å angripe så store flokker, da det viser sig at man må bevege sig hurtig på et større område for å holde flokken samlet, og følgen blir at man skyter mindre sikkert og derved skadeskyter dyrene. Såsnart et dyr er såret, skiller det sig straks ut av flokken og skaper derved forvirring blandt de gjenværende.

Ved derimot å velge en mindre flokk kan 3—4 jægere felle hver sitt dyr, hvorefter fangsten av kalvene umiddelbart foregår, da kalvene blir stående stille efterat de voksne dyr er skutt.«

NILS FOLDVIK sier: »Når der er spørsmål om hvor mange voksne dyr der må skytes for hver kalv som fanges, kommer det efter min mening mest an på vedkommende som skal fange kalver. Gir man sig litt tid og ser efter små flokker med forholdsvis mange kalver, skulde der ikke skytes mere enn et par voksne for hver kalv.

Da vi skulde reise hjem ifjor sommer, skjöt vi en flokk på 3 voksne og fikk 3 kalver og en annen dag 4 voksne og fikk 2 kalver. Slikt blir selvfølgelig i heldigste tilfelle. Men jeg skal anta at man kan si 3 op til 4 voksne pr. kalv regnet for et fangstfartøi, som har et begrenset tidsrum å fange i og som vel i mange tilfeller ikke gir sig så god tid til å finne ut flokker med forholdsvis mange kalver.

De fangstfartøier jeg har sett på Grønland i de to år jeg var der, var meget forsiktige med å skyte ned moskus¹. — Det samme var tilfellet ombord i »Quest« sommeren 1924. Da fanget vi 11 kalver, og jeg tror det blev mellem 3—4 voksne pr. kalv.«

Der var i 1929 to ekspedisjoner, som skulde fange moskusoksekalver på Øst-Grønland i den tanke å få dem overført til andre land, hvor man håbet at de kunde trives og formere sig og bli til økonomisk nytte. Det var den islandske »Gotta« og den norske »Veslekari«-ekspedisjon. Islenderne vilde prøve å føre dyrene til Island, vi til Spitsbergen, nærmere bestemt til Adventdalen.

Islendernes fangst var uøkonomisk. De måtte skyte 27 voksne dyr for å få 7 kalver, om en avismelding fra Reykjavik er riktig. Forklaringen er antagelig den, at de hadde et skib, som efter beretningene å dømme må ha vært svært dårlig for en så farlig ferd under årets vanskelige isforhold. De har antagelig vært nødt til å forcere jakten for å slippe ut igjen under den korte tid midt i august, da isen var mer åpen.

»Veslekari«-ekspedisjonen fanget 10 kalver, herav måtte dog 2 skytes, fordi de brakk benet. For å opnå dette resultat måtte vi skyte 22 voksne dyr. Resultatet stemmer godt med fangstfolkernes opplysninger. Det er å merke, at heller ikke vi kunde avse synderlig tid til jakt.

Foruten oss var der et par norske fangstfartøier som fanget kalver for salg; hvordan forholdet var for deres vedkommende, vet jeg ikke.

---

¹ Fangstfolkene sier alltid »moskus«, ikke moskusokse, som er dyrets zoologiske navn.

I litteraturen støter man tildels på underlige opplysninger om moskusoksejakten på Øst-Grønland. Således skriver den danske zoolog ALWIN PEDERSEN i det sterkt utbredte tyske tidsskrift »Der Naturforscher«, 1926/27, hefte 10, side 542, at i 1924 kom en norsk hvalfanger til Øst-Grønland, hvor den »fing 40 Moschusochsen-Kälber, was wenigstens 400 alten Tieren das Leben gekostet hat«. Dette er en ganske uforståelig overdrivelse av en zoolog, som selv har skrevet om Øst-Grønlands pattedyrfauna. I sin avhandling gir ALWIN PEDERSEN få opplysninger om forholdet mellom voksne og kalver. På et sted (Meddel. om Grønland, bind 68, side 203) taler han dog om en flokk på 8 dyr, hvori der var 3 kalver, og på hans avbildning side 201 ser man 12 dyr i en flokk, hvorav i hvert fall 3, kanskje 4 dyr er kalver. Dette stemmer jo nøie med de norske opplysninger og gir intet holdpunkt for forholdet 10 til 1 ved kalvejakten. — Dernest lar han denne fangst skyldes «ein norwegischer Waldampfer». Han har senere villigst meddelt mig, at hans kilde er GUNNAR ISACHSENS bok Grønland og Grønlandsisen. Men GUNNAR ISACHSEN nevner helt klart, endog på to steder (side 102 og 161), at dette er den norske fangstflåtes samlede fangst i 1924, side 161 sier han uttrykkelig: »Med norske fangstskuter er det i år kommet hjem en 40 moskuskalver, kanskje mere enn i alle tidligere år tilsammen«. Dette er så meget, at markedet er blitt overfylt og kalvene usalgbare.

Ennu verre »opplysninger« gis i skrivelse av 29.1. 1926 fra den danske dyrebeskyttelsesforening i København til »Verbande der Tierschutzvereine«, citert efter tidsskriftet »Der Naturforscher« 1926/27 side (183) 455. Her meddeles: »I dansk Grønland finner der sted en meget ivrig jakt efter moskuskalver, en jakt, som ofte bevirker, at der må skytes 10—40 moskusokser for hver fangen kalv«. Må man ikke minnes fader Holbergs ord: Herren kan gjerne sette en nul efter.

Det skulde være interessant å få vite hvem det er som driver en slik rovjakt. Jeg tror ikke det kan være norske fangstfolk, dertil er de for kyndige jegere. Kan den eller de skyldige finnes, bør navnene offentliggjøres til skrekk og advarsel.

Arbeidet for å beskytte moskusoksen er en god sak, som også i vårt land vil få støtte på alle ansvarlige hold. Men man opnår intet ved den slags tendensiøse meddelelser, som bare skaper en for saken skadelig irritasjon.

Det må på forhånd overveies om en overflytning av moskusokser til Spitsbergen har en rimelig chance til å lykkes.

De avgjørende faktorer turde være de klimatiske, samt ernæringsforholdene. Å flytte dyr med en slik pels til vesentlig varmere land må bety en avgjørende forverrelse av deres livsforhold. På Spitsbergen er klimaet mer maritimt om sommeren, mer fuktighet og lavere temperatur, mens det om vinteren må være temmelig identisk med klimaet på Øst-Grønland. Jeg kan ikke innse at klimaet på Spitsbergen skal legge noen hindring i veien.

Vanskeligere er det å bedømme ernæringsforholdene. Den danske zoolog ALWIN PEDERSEN beretter i sin før citerte avhandling, at han i moskusoksens maveinnhold fant *Salix* i overveiende mengde, dernest i mindre mengde gress. Dette stemmer nøie med de observasjoner, som er gjort både av NATHORST, av oss og av andre. Vi så jo, hvad dyrene beitet på ute i marken, og der er ikke meget å velge mellom. Foruten *Salix arctica* som den sikkert foretrekker, kan de andre småbusker komme i betraktning, men det er ikke godt å si uten eksakte undersøkelser av maveinnholdet i hvilken utstrekning de spises. På Øst-Grønland har man *Betula nana* (dvergbjerk) i stor mengde, videre *Dryas octopetala* (reinblom), *Andromeda tetragona* (en lyngvekst med små blader i firkantede rekker), *Arctostaphylos alpina* (rypebær), *Vaccinium uliginosum* (en arktisk underart av blokkebær) samt *Empetrum nigrum* (krekling). Vi har også sett dyrene beite på de høiere liggende myrer. Her er det først og fremst arter av *Eriophorum* (myrull), *Juncus* (små sivarter) og diverse gress. Vi har aldri sett dem spise lav og NATHORST bestrider at den i det hele tatt gjør det. Men både hans og våre observasjoner stammer fra sommerbesøk, da dyrene har bedre saker til disposisjon.

På Spitsbergen vil moskusoksen ikke finne *Salix arctica*. En annen *Salix*-art, *Salix reticulata* som godt måtte kunne erstatte den, finnes, men den er for sparsom. I stor mengde finnes *Salix polaris*, men den er svært liten for et så stort dyr, som oven i kjøpet i den korte vegetasjonsperiode må legge så kolossalt i sig. Om sommeren finner man mavesekken på skutte dyr proppfull av mat. Det er dog å merke at på Vestlandet spiser sauene gjerne den lille *Salix herbacea*, som er likeså liten som *Salix polaris*, og de gjør sig god nytte av den. Sauene våre spiser også gjerne *Calluna vulgaris* (røsl yng). Skulde ikke dens næringsverdi kunde sammenlignes med verdien av

Andromeda tetragona, som forekommer i så stor mengde i hele Isfjordområdet?

Alt i alt er dog sikkert dvergbuskbeitet på Spitsbergen vesentlig ringere enn på Øst-Grønland, fordi den viktige *Salix arctica* mangler.

Til gjengjeld er gressbeitet så meget rikere på Spitsbergen, i hvert fall i Isfjorddistriktet, enn i de deler av Øst-Grønland som vi har sett. At gress er en verdifull føde for moskusoksen kan neppe bestrides.

De kalvene vi hadde ombord, spiste med glede en nærsagt hvilkenensomhelst plante fra land, som vi gav dem. De vænnet sig også hurtig til å spise tørt høi.

Fangstfolkene sier at dyrene straks kreperer når de får gress fra »gjødslet mark«. De har så rike erfaringer på dette område, at denne påstand neppe kan bestrides. Men der er vel ingen rimelig grunn til å anta at gress fra gjødslet mark i og for sig skal være skadelig, enn si giftig for moskusoksen. Forholdet turde snarere være akkurat det omvente, dette gress er så altfor velsmakende at de eter sig ihjel på det. Ganske som det hender både med kuer og med hester når de kommer ut på et fett håbeite. De kan få kolikk og kreperere av det. Men den risiko skal moskusoksen ikke løpe på Spitsbergen. »Gresset« der, tatt i videste betydning som beite, er av samme kvalitet, tildels de samme arter som på Øst-Grønland.

At moskusoksen og reinen ikke skulde trives sammen, er helt urimelig. De har jo beitet ved siden av hinannen på Grønland og Ellesmereland og ellers også, like fra tidenes morgen. Deres krav til næring kan ikke være vesentlig forskjellig og på Spitsbergen har der jo vært godt om rein. Men moskusoksen er antagelig mer følsom for kulturbeiter enn reinen, som jo trives godt nok på bøndernes jorder.

Dette er kanskje grunnen til at forsøkene med å akklimatisere moskusoksen i Norge eller Sverige har vært lite vellykket. NATHORST gjorde et forsøk i Jemtland, men dyrene døde i løpet av kort tid. Forsøkene på den norske Mørekyst har heller ikke vært vellykket. Ålesunds politikammer har vært av den godhet å skaffe en del nøiaktige opplysninger herom.

»I 1924 blev 11 dyr satt i land på Kiholmen ved Kjelsund, en liten, sterkt gressbevokset holme. Her døde 5 stykker av dem, »truleg avdi dei ikkje tolde det feite graset«. De gjenlevende 6 blev så satt ut på Gurskøya, en stor ø med godt beite på fjellet. Kort efter

kom to av dyrene ned på bøene og gikk bl. a. på et fett beite ved Dragsund. Disse døde like etter. De resterende har folk sett lite til, bare noen ganger i 1926. Det anses derfor lite sannsynlig, at de har formert sig, men det er på den annen side ikke sikkert, at de er døde. Det angis, at de var redde for folk, de gjorde aldri skade på folk eller på sauer i fjellet.«

Docent BIRGER BERGERSEN har vært av den godhet å supplere disse opplysninger. Han har bragt på det rene at et av dyrene på Gurskøya er omkommet, en okse, som var fallt ut for en berghammer. Det er etter hans opfatning ikke så rart at dyrene så sjelden ses på denne store ø, den er 7 mil i omkreds, og der er store vidder som folk sjelden kommer op på. Man behøver derfor ikke å forutsette at også de resterende dyr er døde.

Han har videre bragt på det rene at pinseaften 1927 blev to voksne dyr iaktatt med hver sin nyføtte kalv, og man så at kalvene diet mordyrene. Det er således sikkert at dyrene har parret sig, og at de har fått unger på Gurskøya.

BERGERSEN beretter videre at skipsreder PETER S. BRANDAL ved Ålesund stallforet 13—14 dyr et helt år. De blev derpå solgt til utenlandske dyrehaver. For nogen år siden satte han ut to kalver på Hareidlandet. Også disse hadde han stallforet i lengere tid. Han bygget et lite skur for dem langt inne på fjellet. De fant det og innrettet sig der. Imidlertid døde det ene dyr ut på vinteren. Det annet trivdes brilliant, men kjedet sig åpenbart i sin ensomhet. Det tok sig småturer ned i bygden og stakk hodet inn hos folk. Det var helt tamt. Men da BRANDAL fikk et favorabelt tilbud fra Italia, solgte han dyret. Det hadde jo ingen hensikt å holde på et enkelt dyr.

Resultatene av forsøkene med akklimatisering av moskusokser er altså ikke opmuntrende. Man kan ikke avvise den mulighet at det kunde lykkes å eksperimentere ut de nødvendige betingelser for trivsel i vårt land. Men når man tenker på hvor dyrebart dette materiale i enhver henseende er, synes det mig mindre fristende å fortsette forsøkene hos oss.

Det angis at de dyr som i 1929 blev ført til Island, allerede er døde.

Derimot ser det ut til at man skal få glede av forsøket på Spitsbergen. Man har stadig fått rapporter om dyrene. De fleste er strøket innover Adventdalen. De synes å befinne sig godt. En kalv holdt til nede ved folk nogen tid. Den blev foret med høi, som den

til å begynne med spiste. Efterhånden sluttet den med det, hvilket tyder på at den fant mat nok ute. Man har ikke hørt om at noget dyr er krepert eller har fått annen skade. — Det står tilbake å se, om de vil formere sig.

Hvad kan der så gjøres fra norsk side for å beskytte dette dyr, som er like merkelig ved sin historie, sin biologi og sin stilling i det zoologiske system?

Det er ikke nok, at det beskyttes på en slik måte at det ikke går helt tilgrunne. Det må beskyttes slik, at den nuværende bestand ikke på grunn av jakt reduseres. Vi må her huske på, at teknikken i løpet av få år kan lette den nuværende vanskelige adkomst på en slik måte, at det blir en meget overkommelig sak å komme til jakttraktene. Og da vil dyrene være redningsløst forapt, hvis de ikke i tide beskyttes på en effektiv måte.

Det første som må stoppes, er den rå og foraktelige sportsjakt, som enkelte rikfolk tillater sig å drive på særlige ekspedisjoner. Det er i almindelighet ikke mer jakt å skyte ned en moskusokseflokk enn det er å gå inn i et fjøs og skyte noen kuer. Den slags »jakt« kan rikfolk drive i sine egne dyreparker. Moskusoksen er for dyrebar til slikt.

Dernest må man få slutt på kalvefangsten i merkantilt øiemed. Dette synes nu å være opnådd derved at zoologiske haver ikke kjøper kalver, for annet marked finnes ikke. Fangsten av kalver er særlig ondartet, fordi man tar flere liv enn man har bruk for å sikre sig, og fordi kalvene ikke har rukket å formere sig.

Det er heller ikke forsvarlig at fangstfartøier går op fra Danmarksstrædet for å skyte dyr av hensyn til de skind og det kjøtt, de kan bringe med sig hjem.

En totalfredning synes foreløbig ikke nødvendig, dertil er dyrene ennå for tallrike. Og de er også av stor, kanskje avgjørende betydning for viktige interesser.

Vi har for det første de videnskapelige ekspedisjoner. Nordenfor Shannonøya og Sabineøya vil skib antagelig bare i gode isår kunne komme frem, og landets videnskapelige utforskning må baseres på sledeekspedisjoner, ialfall så lenge ikke flyveteknikken har overvunnet vanskelighetene ved å komme frem. Sledeekspedisjonene kan ikke slepe stort med, de er i høi grad avhengig av matforråd, som

lokalt kan opdrives. For dem er moskusoksen en absolutt betingelse, den har i hvert fall reddet mange forskeres liv.

For videnskapelige skibsekspedisjoner er moskuskjøttet en herlig ting, om enn ikke helt uundværlig. Disse har hittil ikke vært særlig tallrike og vil neppe heller bli det, dertil er vanskelighetene og utgiftene for store. Men det skal være en stor sommerekspedisjon som til sin forsyning med fersk kjøtt trenger mer enn 5 dyr. De burde ha lov til med stor forsiktighet å skyte noe, bestanden er stor nok til det, som den nu er. Man må selv ha deltatt i en slik ekspedisjon for å forstå hvad fersk kjøtt betyr for ens velvære og for å drive arbeidsintensiteten op til de høider som må til for å sikre et videnskapelig verdifullt resultat.

Tilbake står å undersøke forholdet for de overvintrende fangst-ekspedisjoner. Disse kan like så litt som en sledeekspedisjon ta med fersk mat for lengere tid, og de vil for sin eksistens være helt avhengig av den lokale forsyning med fersk mat.

For å klare sine store utgifter til transport frem og tilbake og til matforsyningen trenger en slik ekspedisjon å ha et meget stort areal å fange på. Det synes allerede nu nødvendig å få istand en viss regulering for å undgå kaos. Det vil si, at antallet av mann pr. kystmil nødvendigvis må bli meget lite. De store utgifter har medført en sterk rasjonalisering av bedriften, hvilket betinger en høiere kvalitet av fangstfolket enn den man undertiden kan treffe på lettere tilgjengelige steder. Det vil ikke være mulig å klare utgiftene uten ved kontinuerlig drift. Og når intelligente folk innretter sig på kontinuerlig drift, forutsetter det en streng økonomi med ressurserne.

Det fremstilles ofte, særlig fra dansk side, som om fangsten bare er spørsmål om en »profit«, en forretning som alle andre, oven i kjøpet som en ganske ubetydelig forretning. Det kan i denne forbindelse være verd å minne om at vårt folk i høiere grad enn noe annet kulturfolk like fra tidenes morgen og til denne dag i stor utstrekning har vært et folk av jegere og fiskere. Det gjelder i fremtredende grad folket i våre nordligere landsdeler. Den som personlig kjenner forholdene der oppe, vet hvor hårde livskårene er hjemme og hvilken betydning ishavsfangsten spiller for hele landsdelens økonomi. Her gjelder det i sannhet »mat for kjerring og unger« som LARS HANSEN så treffende sier.

Vi har oplevet at vår gamle fangst i Østisen er blitt hemmet og vanskeliggjort på mange måter, i visse områder helt stanset. Det

centrale Svalbardområde er nærmest fattig på økonomisk, verdifullt villt. Man må da forstå at våre myndigheter må være varsomme, når det gjelder innskrenkninger i vår fangst også i Vestisen, selv om de enkelte objekters økonomiske verdi kan synes ringe for folk, som lever i rikere land.

Det mest effektive, som fra norsk side kan gjøres, er sikkert strengt å forby innførsel til vårt land av kalver og av kjøtt. Det måtte også kunne forbydes norske fartøier å bringe kalver og kjøtt til andre land.

Dette vil praktisk talt si et forbud mot å fange moskusokser fra fangstskuter. For når de drar vestover om våren, slipper de ikke gjennom pakkisen, og når de hverken kan ta kalver eller kjøtt med sig hjem, vil det ikke lønne sig for dem å gå op fra Danmarksstrædet til nordenfor Scoresbyfjorden for å skaffe sig fersk mat til den korte hjemreisen.

Man må forutsette at videnskapelige ekspedisjoner ikke vil misbruke en sterkt begrenset jaktrett.

De overvintrende fangstfolks jakt er ikke alltid så økonomisk som ønskelig kunde være, og deri ligger en stor fare. Deres rett til fangst må begrenses til det strengt nødvendige, de trenger sikkert ikke på langt nær det antall dyr de nu skyter. De måtte f. eks. kunne fore sine rever med annet kjøtt, likeså måtte hundene i stor utstrekning kunne klare sig uten moskuskjøtt. — Deres jaktrett må begrenses til et bestemt antall dyr.

Det blir naturligvis ikke lett å få slike bestemmelser overholdt i disse fjerne egne. Men fangstfolkene er på mange måter avhengig av de hjemlige myndigheter, så en ordning måtte kunne finnes. Det måtte også gå an å gjøre selskapenes kontor hjemme til en viss grad ansvarlig for at bestemmelsene blir overholdt.

Kan det lykkes å få disse fredningsbestemmelser gjennomført, vil vi ha hjulpet til å sikre for jordens fauna et dyr, som har levet sammen med mammuten og som på mange måter er like så interessant som denne.
